

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه طباطبائی

دانشکده مدیریت و حسابداری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته حسابداری

"رابطه ریسک سیستماتیک با محافظه کاری حسابداری"

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر جواد سلیمی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر فرخ برزیده

نگارش:

زینب میری

تابستان ۱۳۹۲

چکیده:

در این پژوهش رابطه ریسک سیستماتیک و محافظه کاری حسابداری مورد بررسی قرار گرفته است. ریسک سیستماتیک یا غیر قابل اجتناب ریسکی است که از سوی بازار تحمیل می شود. در مقابل محافظه کاری به تعبیر باسو تاییدپذیری نامتقارن برای شناسایی زیان ها در مقابل سودهاست. در واقع این تحقیق به دنبال پاسخ به این پرسش است که ریسک سیستماتیک چگونه بر ویژگی های کیفی حسابداری تاثیر می گذارد. ریسک سیستماتیک می تواند بر انگیزه مدیران برای شناسایی اخبار خوب و بد و همچنین میزان تقاضای اعتباردهندگان و سرمایه گذاران برای محافظه کاری تاثیر داشته باشد. برای اندازه گیری ریسک سیستماتیک از مدل CAPM و برای بررسی تاثیر ریسک سیستماتیک بر محافظه کاری از رگرسیون چندعاملی باسو استفاده شده است. در این بررسی ۱۰۴ شرکت از شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق تهران در سال های ۱۳۸۴-۱۳۹۰ مورد بررسی قرار گرفته است. شایان ذکر است که در آزمون فرضیه های این پژوهش اخبار خوب و بد به طور جداگانه از طریق شرکت های سودده و زیان ده مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج این تحقیق حاکی از آن است که ریسک سیستماتیک و محافظه کاری دارای رابطه منفی و معنی دار هستند.

فهرست مطالب

فصل اول : کلیات تحقیق

۱-۱	مقدمه	۱
۱-۲	بیان مساله	۲
۱-۳	اهمیت و ضرورت تحقیق	۴
۱-۴	اهداف تحقیق	۶
۱-۵	سوالات و فرضیه های تحقیق	۶
۱-۶	کلیات تحقیق	۹
۱-۷	تعاریف عملیاتی متغیر های تحقیق	۱۱
۱-۸	ساختار کلی تحقیق	۱۴
۱-۹	خلاصه فصل	۱۵

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۲-۱	مقدمه	۱۷
۲-۲	مفاهیم ریسک	۱۸
۲-۳	مفاهیم محافظه کاری	۳۶
۲-۴	محافظه کاری، نقاط قوت و ضعف	۴۲
۲-۵	روش های سنجش، اندازه گیری و کمی کردن محافظه کاری	۵۶
۲-۶	مدل مفهومی پژوهش	۶۸

۶۹	۲-۷ پیشینه تحقیق.....
۷۵	۲-۸ نتیجه گیری.....
۷۶	۲-۹ جدول خلاصه تحقیقات خارجی.....
۷۷	۲-۱۰. جدول خلاصه تحقیقات داخلی.....
۷۷	۲-۱۱. خلاصه فصل دوم.....

فصل سوم: روش تحقیق

۸۰	۳-۱ مقدمه.....
۸۰	۳-۲ روش تحقیق.....
۸۰	۳-۳ فرضیه های تحقیق.....
۸۱	۳-۴ روش های گردآوری اطلاعات.....
۸۱	۳-۵ قلمرو زمانی تحقیق.....
۸۲	۳-۶ جامعه آماری.....
۸۲	۳-۷ نمونه آماری.....
۸۳	۳-۸ متغیرهای تحقیق.....
۸۶	۳-۹ مدل های آماری تحقیق.....
۹۳	۳-۱۰ روش های آماری تحقیق.....
۹۶	۳-۱۱ خلاصه فصل.....

فصل چهارم: یافته های تجربی تحقیق

۹۸.....	۴-۱ مقدمه
۹۸.....	۴-۲ تحلیل توصیفی
۹۹.....	۴-۳ یافته های تحقیق
۱۰۵.....	۴-۴ تجزیه و تحلیل فرضیه های تحقیق
۱۲۰.....	۴-۵ خلاصه فصل چهارم

فصل پنجم : نتیجه گیری

۱۲۲.....	۵-۱ مقدمه
۱۲۳.....	۵-۲ خلاصه و تفسیر نتایج حاصل از فرضیه اول
۱۲۳.....	۵-۳ خلاصه و تفسیر نتایج حاصل از فرضیه دوم
۱۲۴.....	۵-۴ خلاصه و تفسیر نتایج حاصل از فرضیه سوم
۱۲۴.....	۵-۵ خلاصه و تفسیر نتایج حاصل از تحلیل جهت تعیین جهت استدلال
۱۲۵.....	۵-۶ خلاصه نتایج فرضیات و ارائه پاسخ به سوال اصلی
۱۲۶.....	۵-۷ پیشنهادهای کاربردی حاصل از نتایج تحقیق
۱۲۶.....	۵-۸ پیشنهاد برای تحقیقات آتی
۱۲۶.....	۵-۹ محدودیت های تحقیق
۱۲۸.....	۵-۱۰ خلاصه فصل

منابع و مأخذ

I.....	منابع فارسی
II.....	منابع لاتین

فصل اول:

کلیات تحقیق

فصل اول: کلیات تحقیق

(۱-۱) مقدمه :

مدیران انگیزه های گوناگون برای شناسایی اخبار خوب و یا به تعویق انداختن شناسایی اخبار بد در صورت های مالی دارند. از یک سو آن ها در شناسایی اخبار بد برای کاهش دادن خطر دعوی حقوقی تحت فشار می باشند (فرانسیس و همکاران، ۱۹۹۴؛ اسکینر، ۲۰۰۷)^۱ و به دلیل صرفه جویی مالیاتی به گزارش محافظه کارانه تمایل دارند. (واتز، ۲۰۰۳؛ کوئینگ، ۲۰۰۷)^۲ از سوی دیگر تمایل دارند شناسایی اخبار بد را به دلیل کاهش هزینه بدهی و همچنین جلوگیری از کاهش رتبه اعتباری، نقض قراردادهای بدهی به تعویق بیندازند. گزارش اخبار بد ممکن است باعث محدودیت در استقراض بیشتر و یا سرمایه گذاری جدید، بازپرداخت زودتر از موعد بدهی ها و حتی ورشکستگی شود (بیتی و همکاران، ۲۰۰۸)^۳

مهمتر از آن تئوری نمایندگی بیان می کند که مدیران دارای اطلاعات مفیدتری نسبت به استفاده کنندگان خارجی هستند و ممکن است اطلاعات غلط سرمایه گذاران باعث زیان یا کاهش رفاه آنان شود (جنسن و مک کلینگ، ۱۹۷۶)^۴ هنگامی که گزارش سود و قیمت سهام در قراردادهای شرکت استفاده می شود، شناسایی اخبار خوب ثروت مدیران را از طریق افزایش حقوق و دستمزد و پاداش افزایش می دهد. در مقابل شناسایی اخبار بد می تواند منجر به کاهش ارزش سهام و حتی برکناری مدیران شود که برای مدیران پرهزینه است چراکه باعث از دست دادن درآمدهای آتی، حقوق بازنشستگی و همچنین فرصت های شغلی آینده میشود.

ریسک سیستماتیک انگیزه مدیران به گزارش کمتر محافظه کارانه را تشدید می کند. (گراهام و همکاران، ۲۰۰۵)^۵

---

¹ Francis et al; Skinner

² Watts; Qiang

³ Beatty et al

⁴ Jensen & Meckling

⁵ Graham et al

فصل اول: کلیات تحقیق

در واقع ریسک سیستماتیک بالاتر به معنی محدوده‌ی وسیعتری از عملکرد بهتر و همچنین وجود اخبار خوب در آینده می‌باشد. مدیران در شرایطی که شرکت‌ها با ریسک سیستماتیک بالاتر مواجه هستند، انگیزه‌ی بیشتری به عدم افشای اخبار بد و انتقال افشای آن به آینده دارند. در چنین شرایطی اصول و رویه‌های حسابداری به پشتوانه مراجع تدوین‌کننده استانداردهای حسابداری، با هدف متعادل کردن خوش بینی مدیران، حمایت از حقوق ذی‌نفعان و ارائه منصفانه صورت‌های مالی، مفهوم محافظه‌کاری را به کار می‌برند. این تحقیق به تبیین تاثیر ریسک سیستماتیک بر میزان محافظه‌کاری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌پردازد.

۱-۲) بیان مساله :

محافظه‌کاری در گزارشگری مالی یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های کیفی حسابداری است و نقش اقتصادی آن و تداوم وجود آن همواره از مباحث مورد توجه قانون‌گذاران، افراد حرفه و دانشگامیان بوده است (به عنوان مثال واتز ۲۰۰۳). تدوین‌کنندگان استاندارد ترجیح می‌دهند که اطلاعات گزارشگری مالی بی‌طرف و عاری از جانبداری بوده و با شمول مفهوم محافظه‌کاری به عنوان یک ویژگی کیفی اطلاعات حسابداری در چارچوب مفهومی مخالفت می‌کنند (FASB، ۲۰۰۵) از طرف دیگر محققین استدلال می‌کنند که وجود محافظه‌کاری حسابداری در واکنش به تقاضا برای اطلاعات به موقع و قابل اتکا بوده که مشکلات نمایندگی در قراردادهای کاهش داده و هم‌چنین در واکنش به تغییرات در محیط‌های قانونی و دعوی قضایی بوده است (هولسسون و واتز، ۲۰۰۱؛ واتز، ۲۰۰۳)^۱

محافظه‌کاری، نیازمند قابلیت اثبات بالاتر شناسایی سود در مقابل زیان می‌باشد. (باسو، ۱۹۹۷؛ واتز، ۲۰۰۳)^۲ مدارک و شواهد از شناسایی درآمد در هنگام وقوع در آمریکا و در سطح بین‌الملل خبر می‌دهد (باسو، ۱۹۹۷؛ بال و دیگران، ۲۰۰۰؛ بوش من و پتروسکی، ۲۰۰۶)^۳ اهمیت محافظه‌کاری وقتی بیشتر نمود پیدا می‌کند که با موضوع قراردادهای مواجه می‌شویم (واتز ۲۰۰۳) از آنجا که مدیران دارای انگیزه‌ی بالایی در گزارش فرصت طلبانه هستند، ممکن

¹ Holthasuen & Watts; Watts

² Basu, Watts

³ Basu ; Ball & et. al; Bushman & Pitroski

فصل اول: کلیات تحقیق

است شناسایی و افشای اخبار بد را به تعویق بیندازند. به این ترتیب محافظه کاری موجب محدودیت فرصت طلبی مدیران و همچنین موجب افزایش بهره وری قراردادها و جبران خسارت می شود.

پژوهش های صورت گرفته نشان می دهد محافظه کاری توزیع دارایی به سهامداران را از طریق سود سهام محدود می کند (احمد و دیگران 2002)¹ که از این طریق قراردادهای بدهی با سرعت بیشتری صورت می پذیرد (فرانسیس و مارتین، 2010)²

مدیران می توانند گزارش های خود را با سطوحی از محافظه کاری ارائه دهند. انتخاب میزان محافظه کاری بیشتر به تصمیم مدیران بستگی دارد و سپس به تقاضای سهامداران و اعتباردهندگان و در ادامه به دیگر عوامل بازار بستگی دارد. (بوش من و پیتروسکی، 2006؛ کوتری و دیگران، 2009)³ به دلیل تاثیر عوامل بازار بر میزان محافظه کاری می توان توان به تاثیر ریسک سیستماتیک بر محافظه کاری اشاره کرد.

ریسک سیستماتیک یا غیرقابل اجتناب؛ خاص یک یا چند شرکت نبوده، بلکه به کل بازار مربوط می شود و از جمله عوامل مؤثر بر آن می توان سیاست های کلان دولت، تغییرات نرخ ارز، تورم، چرخه های تجاری و غیره را نام برد.

در واقع ریسک سیستماتیک، ریسکی است که در اثر عوامل کل بازار به وجود می آید که به طور هم زمان بر قیمت کل اوراق بهادار موجود در بازار مالی تأثیر دارد. عواملی که موجب ایجاد این نوع ریسک می شود شامل تحولات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی مانند تغییر نرخ ارز، چرخه های تجاری، سیاست های پولی و مالی دولت است. چون این ریسک در ارتباط با وضعیت کلی بازار و نوسانات آن است و در سبب از اوراق بهادار که به نحوی مناسب تنوع یافته باشد، قابل کاهش نمی باشد، به آن ریسک کاهش ناپذیر یا غیرقابل اجتناب نیز گفته می شود.

---

¹ . Ahmed & et. al

² Francis & Martin

³ Kothari et al

فصل اول: کلیات تحقیق

از آنجا که محافظه کاری هم تحت تاثیر تصمیمات مدیریت است و هم از میزان تقاضای سهامداران و اعتباردهندگان و عوامل بازار از جمله ریسک سیستماتیک تاثیر می پذیرد در این تحقیق به بررسی رابطه ی بین ریسک سیستماتیک و محافظه کاری می پردازیم.

۳-۱) اهمیت و ضرورت تحقیق:

اطلاعات حسابداری است که طی قرن ها، تئوری و عمل حسابداری را تحت تاثیر قرارداد است و طی سالهای اخیر و با توجه به رسوایی های مالی، توجه بیشتری را بخود جلب کرده است. نگاه خوشبینانه مدیران و مالکان نسبت به شرکت به احتمال زیاد در صورت های مالی منعکس می گردد و محافظه کاری بوسیله نیاز به قابلیت اثبات بالاتر سود نسبت به زیان منجر به کاستن از خوشبینی مدیران در تهیه صورتهای مالی می گردد. بدلیل مشکلات نمایندگی امکان دارد مدیران شرکتها از منابع شرکت در جهت افزایش ثروت سهامداران استفاده نکنند. بدین منظور برای حمایت از منافع سهامداران و اعتباردهندگان و کنترل رفتار فرصت طلبانه مدیریت، از ابزارهای مختلفی برای کاهش مشکلات مزبور استفاده می شود. با توجه به ایفای نقش اساسی حسابداری در تعیین شرایط قرارداد و نظارت بر اجرای صحیح قراردادها بین مدیران و مالکان، اصول و رویه های حسابداری با هدف متعادل کردن خوشبینی مدیران، حمایت از حقوق ذینفعان و ارائه منصفانه صورتهای مالی، مفهوم محافظه کاری را بکار می برند .

واتز محافظه کاری را سازوکاری موثر در قراردادهای بین شرکت ، اعتباردهندگان و سهامداران می داند که از اعتباردهندگان و سهامداران در مقابل فرصت طلبی های مدیریت محافظت می کند (واتز، ۲۰۰۳) وی با مدنظر قراردادن تئوری نمایندگی، ابراز می دارد محافظه کاری ابزاری است که می تواند کارا تر شدن سازماندهی یک واحد تجاری و قراردادهای منعقد پیرامون آنرا بدنبال داشته باشد.

در آخرین تصمیماتی که درباره چارچوب مفهومی مشترک هیئت استانداردهای بین المللی و آمریکا اتخاذ شده است، محافظه کاری از ویژگیهای کیفی اطلاعات حسابداری حذف گردیده است (FASB, 2006)

فصل اول: کلیات تحقیق

اما به عقیده مخالفان این تصمیم، محافظه کاری موجب بهبود گزارشگری مالی می شود و هیئت های تدوین کننده استانداردهای حسابداری باید محافظه کاری را به رسمیت بشناسند. به باور آنها مسئولیت محدود مدیر، این انگیزه را در مدیران بوجود می آورد تا آنها در برآوردهای ارقام حسابداری، به طور جانبدارانه ای عمل کنند و بیطرفی را رعایت نکنند. این در حالی است که محافظه کاری می تواند رفتار جانبدارانه مدیر و در نتیجه پرداخت اضافی به مدیران و سایر گروهها را محدود نماید و این محدودیت با اهداف استانداردگذاری مطابقت دارد (AAA, 2007)

در حالی که پژوهش های قبلی عوامل مختلفی که سبب بروز محافظه کاری می شوند را مورد بررسی قرار داده اند اما تا کنون پژوهشی که تاثیر ریسک سیستماتیک را بر محافظه کاری بسنجد انجام نشده است.

ریسک سیستماتیک؛ ریسک عدم تنوع بوده که مربوط به عوامل بازار می باشد و یکی از مفاهیم اساسی در قیمت گذاری دارایی ها است.

در پژوهش های گذشته نشان داده شده است که کیفیت پایین تر حسابداری با ریسک و هزینه ی سرمایه ای بالاتر همراه است (فرانسیس و دیگران، ۲۰۱۰)^۱

گارسیا لارا و دیگران^۲ نشان دادند که محافظه کاری حسابداری، بازدهی مورد انتظار را کاهش می دهد.

در حالی که پژوهش های موجود به بررسی تاثیر ویژگی های کیفی حسابداری بر ریسک سیستماتیک پرداخته اند، تا کنون پژوهش چندانی در خصوص تاثیر ریسک سیستماتیک بر نحوه ی گزارشگری مدیران نظیر میزان محافظه کاری یا به موقع بودن گزارش ها صورت نگرفته است. (رایان، ۱۹۹۷)^۳

در نتیجه در این تحقیق به دنبال پر کردن این شکاف یعنی به دنبال بررسی رابطه ی بین ریسک سیستماتیک و محافظه کاری حسابداری خواهیم بود.

---

¹ Francis and et al

² Garcia Lara

³ Ryan

فصل اول: کلیات تحقیق

۴-۱) اهداف تحقیق :

اهداف اصلی این تحقیق در دو قسمت قابل تبیین است: هدف علمی و هدف کاربردی. برای دستیابی به هدف علمی به مبانی ریسک سیستماتیک و محافظه کاری حسابداری پرداخته می شود. بدیهی است که به عنوان اولین کار راجع به این موضوع در ایران، می تواند منجر به غنی تر شدن ادبیات موضوع در این خصوص شود.

این پژوهش به سرمایه گذاران کمک می کند که به تاثیر ریسک سیستماتیک بر گزارشگری مدیران پی ببرند.

۵-۱) سوالات و فرضیه های تحقیق :

فرضیه حدس زیرکانه محقق در خصوص پارامتر جامعه است (آذر، ۱۳۸۰). فرضیه را می توان به منزله رابطه ای منطقی بین دو یا چند متغیر تعریف کرد که بصورت جمله ای آزمون پذیر بیان می شود. این روابط بر پایه شبکه ارتباط هایی تجسم می شود که ریشه در چارچوب نظری تدوین شده برای پژوهش دارند. (سکاران، ۱۳۸۵)

در این تحقیق تاثیر ریسک سیستماتیک بر محافظه کاری حسابداری شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بررسی می شود. در تحقیق پیش رو به دنبال پاسخ به این سوال خواهیم بود که بین ریسک سیستماتیک و میزان محافظه کاری چه رابطه ای وجود دارد؟.

فرضیه های تحقیق:

از آنجا که ریسک سیستماتیک بالاتر با مشوق های مدیریتی برای به تاخیر انداختن شناسایی اخبار بد و تقاضای کمتر محافظه کاری از سوی سرمایه گذاران و حسابرسان در ارتباط است انتظار می رود شرکت ها در شرایطی که با ریسک سیستماتیک بالاتر روبه رو هستند با سطوح پایین تری از میزان محافظه کاری حسابداری مواجه باشند. بر این اساس اولین فرضیه ی این پژوهش به شرح زیر است:

فرضیه اول: بین محافظه کاری حسابداری و ریسک سیستماتیک رابطه ی منفی وجود دارد.

فصل اول: کلیات تحقیق

بوش من و پیتروسکی (۲۰۰۶)^۱ بین کاهش روند شناسایی اخبار خوب در مقابل سرعت بخشیدن به شناسایی اخبار بد تمایز قائل شدند. و به بررسی این مسئله که کی و کجا یک مکانیسم خاص به صورت جداگانه در مورد اخبار خوب یا بد مورد استفاده قرار گیرد؛ پرداختند.

برای آزمون این مسئله که آیا فرضیه تاثیر ریسک سیستماتیک بر محافظه کاری حسابداری توسط تاخیر در شناسایی اخبار بد یا شتاب در شناسایی اخبار خوب هدایت می شود یا خیر؛ در فرضیه اول اخبار خوب و بد را به طور جداگانه بررسی می کنیم. بنابراین فرضیه های دوم و سوم به صورت زیر ارائه می شوند:

فرضیه دوم: شناسایی به هنگام اخبار بد با ریسک سیستماتیک دارای رابطه ی منفی است.

فرضیه سوم: شناسایی به هنگام اخبار خوب با ریسک سیستماتیک دارای رابطه ی مثبت است.

در این بخش جهت استدلال این موضوع که آیا ریسک سیستماتیک بر محافظه کاری تاثیر می گذارد یا بالعکس به بررسی این موضوع می پردازیم .

ارتباط همزمان بین محافظه کاری و ریسک سیستماتیک در فرضیه اول ممکن است تاثیر متقابل ریسک سیستماتیک بر محافظه کاری و یا محافظه کاری بر ریسک سیستماتیک را منعکس کند.

تحلیل هایی که در ادامه خواهد آمد با ارتباط بین ریسک سیستماتیک و محافظه کاری به منظور تعیین جهت علیت در ارتباط است. در دو بخش قبلی بیان شد که میزان تاثیر ریسک سیستماتیک بر مشوق های مدیریتی در گزارشگری محافظه کارانه بیشتر از تاثیر ریسک سیستماتیک بر تقاضای محافظه کاری از سوی سرمایه گذاران است؛ بنابراین انتظار می رود میزان محافظه کاری پاسخی باشد به تغییرات ریسک سیستماتیک. در واقع این تحلیل پیش بینی می کند که جریان علیت از ریسک سیستماتیک به محافظه کاری است. بنابراین:

---

¹ ; Bushman & Pitroski

فصل اول: کلیات تحقیق

▪ تغییرات در ریسک سیستماتیک شرکت ها منجر به محافظه کاری می شود.

متناوباً محافظه کاری ممکن است منجر به تغییر در ریسک سیستماتیک شود. گوی و ورچیا (۲۰۰۷)^۱ به طور تحلیلی نشان می دهند که از طریق یک سیستم گزارشگری نامتقارن، اخبار بد در متن صورت سود و زیان شناسایی و افشا می شوند در حالی که اخبار خوب از طریق کانال های دیگر از جمله در پاورقی صورت های مالی افشا می شوند؛ چنین آرایش افشای کامل اطلاعات، عدم قطعیت را کاهش و همچنین دقت سرمایه گذاران در پیش بینی جریان های نقد آتی را افزایش می دهد. بنابراین محافظه کاری ممکن است ریسک اطلاعات شرکت را کاهش دهد. با این حال ریسک اطلاعات و همچنین فاکتور ریسک سیستماتیک هر دو موضوع بحث است (به عنوان مثال ایزلی و اوهارا، ۲۰۰۴؛ هیوز، لیو و لیو، ۲۰۰۷)^۲ و به طور تجربی (به عنوان مثال ایزلی و همکاران، ۲۰۰۲؛ دوآرت و یانگ، ۲۰۰۹)^۳ با این وجود در این قسمت، فرض جریان علیت از محافظه کاری به ریسک سیستماتیک را در نظر می گیریم. بنابراین:

▪ محافظه کاری حسابداری منجر به تغییر در ریسک سیستماتیک می شود.

این دو تحلیل رابطه ی علت و معلولی بین ریسک سیستماتیک و محافظه کاری حسابداری را به تصویر می کشد. در قسمت اول ریسک سیستماتیک را به عنوان علت و محافظه کاری را به عنوان معلول یا متغیر وابسته پیش بینی می کند. در حالی که در قسمت دوم محافظه کاری را به عنوان علت و ریسک سیستماتیک را به عنوان معلول و یا متغیر وابسته پیش بینی می کند.

این امکان وجود دارد که جهت علیت در هر دو سو جریان داشته باشد (بیدل و همکاران، ۲۰۱۰)^۴ و نیز ممکن است هیچ رابطه علت و معلولی بین ریسک سیستماتیک و محافظه کاری وجود نداشته باشد.

---

¹ Guay&Verrecchia

² Easley&O'Hara; Hughes&Liu, Liu

³ Easley et al; Duarte&Young

⁴ Biddle et al

۱-۶) کلیات تحقیق

۱-۶-۱) روش های گردآوری اطلاعات

منبع جمع آوری داده های مورد نیاز این تحقیق، صورت های مالی شرکت ها و گزارش حسابرس مستقل و بازرس قانونی بوده است. داده های مورد نیاز این پژوهش از طریق بانک اطلاعات رایانه ای تدبیر پرداز جمع آوری شده است. داده های جمع آوری شده با استفاده از نرم افزار اکسل و پس از طبقه بندی لازم بر اساس متغیرهای مورد بررسی وارد رایانه شده است. تجزیه و تحلیل نهایی به کمک نرم افزار SPSS انجام شده است.

۱-۶-۲) قلمرو زمانی تحقیق

قلمرو زمانی این تحقیق یک دوره زمانی هفت ساله بر اساس صورت های مالی سال های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰ در نظر گرفته شده است.

۱-۶-۳) جامعه آماری

با توجه به تعدد واحدهای اقتصادی و پراکندگی آنها در سطح کشور و همچنین فقدان اطلاعات لازم صورت های مالی حسابرسی شده آنها، جامعه آماری این تحقیق را شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تشکیل می دهد.

۱-۶-۴) نمونه آماری

نمونه آماری این تحقیق را شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بر اساس شرایط و معیار های زیر تشکیل می دهد:

۱. قبل از سال ۱۳۸۴ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشد.

فصل اول: کلیات تحقیق

۲. سال مالی آنها منتهی به پایان اسفند ماه باشد و جهت افزایش قابلیت مقایسه اطلاعات، سال مالی شرکت در دوره مورد بررسی تغییر نکرده باشد.

۳. شرکت ها طی دوره مورد بررسی، فعالیت مستمر داشته و سهام آنها بیش از سه ماه توقف معاملاتی نداشته باشد.

۴. با توجه به ماهیت و طبقه بندی متفاوت اقلام صورت های مالی شرکت های سرمایه گذاری و واسطه گری های مالی، این شرکت ها در نظر گرفته نشده اند.

۵. شرکت هایی که داده های آنها در طول دوره زمانی مورد نظر در دسترس باشند.

از تعداد ۴۴۶ شرکت موجود در فهرست شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، شرکت های سرمایه گذاری، بانک ها و مؤسسه های مالی و اعتباری به دلیل تفاوت قابل توجه در اهداف و فعالیت ها و به تبع آن متفاوت بودن ترکیب دارایی ها و بدهی های این گونه واحدهای تجاری در مقایسه با سایر شرکت ها کنار گذاشته شدند. در گام دوم با در نظر گرفتن شرایط ارائه شده برای انتخاب نمونه در بند قبلی و این موضوع که قلمرو زمانی پژوهش شامل هفت دوره مالی منتهی به سال های ۱۳۸۴ الی ۱۳۹۰ است، شرکت هایی که اطلاعات مربوط به صورت های مالی آنها برای هر هفت دوره مالی فوق در دسترس نبوده است کنار گذاشته شد و در نتیجه ۱۰۴ شرکت در نمونه پژوهش باقی ماند.

۵-۶-۱) روش کلی تحقیق:

این تحقیق از دیدگاه تقسیم بندی تحقیقات بر حسب هدف، تحقیقی است کاربردی. چرا که هدف تحقیقات کاربردی، توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص است. به عبارت دیگر تحقیقات کاربردی به سمت کاربرد عملی دانش هدایت می شوند. از سوی دیگر براساس چگونگی جمع آوری داده ها، تحقیق حاضر از نوع تحقیقات توصیفی (غیر آزمایشی) است. اجرای تحقیقات توصیفی می تواند صرفاً برای شناخت بیشتر شرایط موجود و یا به منظور یاری رساندن به فرایند تصمیم گیری باشد. با توجه به دسته بندی های مختلف تحقیقات توصیفی، تحقیق حاضر از نوع همبستگی خواهد بود.

فصل اول: کلیات تحقیق

۷-۱) تعاریف عملیاتی متغیرهای تحقیق

متغیر شامل هر چیزی است که بتواند ارزش های گوناگون و متفاوت بپذیرد. این ارزش ها می تواند در زمان های مختلف برای یک شخص یا یک چیز متفاوت باشد. در ادامه هر یک از متغیرهای تحقیق و نحوه محاسبه آنها ارائه می شود.

الف) متغیر مستقل

ریسک سیستماتیک یا غیرقابل اجتناب که خاص یک یا چند شرکت نبوده، بلکه به کل بازار مربوط می شود و از جمله عوامل مؤثر بر آن می توان سیاست های کلان دولت، تغییرات نرخ ارز، تورم، چرخه های تجاری و غیره را نام برد. ریسکی است که در اثر عوامل کل بازار به وجود می آید که به طور همزمان بر قیمت کل اوراق بهادار موجود در بازار مالی تأثیر دارد. برای معیار ریسک سیستماتیک از مدل CAPM استفاده شده است.

$$R_{it} - R_{ft} = \alpha_i + \beta_i(R_{mt} - R_{ft}) + \epsilon_{it}$$

R_{it} بازده ی کل (نقدی و قیمت) سهام شرکت i در سال t می باشد.

R_{ft} بازده ی بدون ریسک است که نرخ آن معادل نرخ بازدهی اوراق مشارکت می باشد که از طریق بانک مرکزی اعلام می شود.

R_{mt} بازده بازار است که از طریق تفاوت شاخص کل بورس در طی دوره ی زمانی t بدست می آید

β_i حساسیت بازده دارایی i نسبت به تغییرات بازده بازار که اطلاعات آن از نرم افزار ره آورد جمع آوری شده است.

ب) متغیر وابسته

محافظه کاری حسابداری: در این تحقیق از مدل باسو (۱۹۹۷) استفاده شده است:

$$EARN = \alpha_0 + \alpha_1 RET + \alpha_2 D + \alpha_3 RET \times D + \epsilon$$

فصل اول: کلیات تحقیق

EARN سود خالص قبل از اقلام غیر مترقبه تقسیم بر ارزش بازار حقوق صاحبان سهام در ابتدای دوره است

RET بازده سالانه سهام شرکت و

D متغیر مصنوعی است در صورتی که بازدهی مثبت باشد برابر صفر و در صورتی که بازدهی منفی باشد برابر یک است.

بازده در این مدل به عنوان نماینده ای برای اخبار اقتصادی استفاده می شود. که در آن بازدهی مثبت نماینده ای برای اخبار خوب و بازدهی منفی به عنوان نماینده ای برای اخبار بد است. در رگرسیون با سو (1997) α_2 پاسخ و واکنش سود به بازده های مثبت و $(\alpha_2 + \alpha_3)$ پاسخ و واکنش سود به بازده های منفی را اندازه گیری می کند. در واقع ضریب α_3 درجه محافظه کاری را اندازه گیری می کند.

ج) متغیرهای کنترلی :

نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری سهام (MB)، رایان، (2006) بیان کرد در صورت وجود محافظه کاری نامشروط، دیگر محافظه کاری مشروط در کار نخواهد بود. انتظار داریم در صورت بالا بودن ارزش بازار به ارزش دفتری، محافظه کاری کمتر باشد.

اندازه شرکت (SIZE)؛ براساس فرضیه سیاسی زیمرمن (1983) شرکت های بزرگ برای جلوگیری از مورد توجه قرار گرفتن، محافظه کاری بیشتری را در پیش خواهند گرفت. البته دیدگاه مقابل این دیدگاه هم توسط رایان (2006)¹ به این صورت بیان شده است که در شرکت های کوچک و تازه تاسیس به علت بالا بودن مشکل نمایندگی تقاضا برای محافظه کاری بیشتر است. برای کنترل تاثیر اندازه شرکت از لگاریتم کل دارایی ها (Log size) در پایان سال مالی استفاده می کنیم.

---

¹ Ryan

فصل اول: کلیات تحقیق

اهرم (LEV)؛ به علت وجود کشمکش بین سهامداران و بستانکاران در حوزه ی سیاست تقسیم سود با بالا بودن اهرم، تقاضا برای محافظه کاری نیز بیشتر است. از اهرم به عنوان نماینده ای برای تقاضای محافظه کاری در قراردادهای بدهی استفاده می کنیم (LEV) که برابر است با مجموع بدهی های جاری و بدهی های بلندمدت بیش از ارزش بازار حقوق صاحبان سهام در پایان سال مالی است.

احتمال معامله بر اساس اطلاعات محرمانه (SPREAD)؛ سطح محافظه کاری حسابداری با افزایش عدم تقارن اطلاعاتی افزایش می یابد. عدم تقارن اطلاعات بین استفاده کنندگان درون سازمانی و برون سازمانی برای احتمال معاملات آگاهانه اندازه گیری می شود. در اینجا برای اندازه گیری احتمال تجارت آگاهانه از مدلی که توسط ونکاتش و چیانگ (۱۹۸۶)^۱ برای تعیین دامنه قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام تعیین شده استفاده می گردد که از طریق فرمول زیر محاسبه می شود:

$$SPREAD_{it} = \frac{AP - BP}{(AP + BP)/2} \times 100$$

AP = میانگین قیمت پیشنهادی فروش سهام شرکت i در دوره t

BP = میانگین قیمت پیشنهادی خرید سهام شرکت i در دوره t

قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام به صورت روزانه در نظر گرفته شده است.

طبق این مدل، هر چه دامنه تفاوت قیمت پیشنهادی خرید و فروش سهام عدد بزرگتری باشد، حاکی از عدم تقارن اطلاعاتی بیشتر است.

---

¹ Venkatesh & Chiang, 1986